Jakub Knyżewski

SIEGFRIED LENZ. SPOJRZENIA
WYSTAWA W MUZEUM HISTORYCZNYM W EŁKU

Rytm pracy muzealników w ostatnim czasie wyznaczają kolejne fale pandemii koronawirusa COVID-19, jednak tradycyjnie były to między innymi ważne rocznice wpływające na dobór tematów branych na warsztat pracy. Jeszcze w 2019 roku w Muzeum Historycznym w Ełku zaplanowaliśmy przygotowanie wystawy o Siegfriedzie Lenzu (1926–2014) – wybitnym niemieckim pisrzu urodzonym w Ełku, atorze „Lekcji niemieckiego" i „Muzeum ziemi ojczystej". Otwarcie miało nastąpić 18 marca 2021 r. w 95. rocznicę urodzin pisarza. Jak się okazało, życie napisało inny scenariusz… nie tylko pod wpływem koronawirusa.

Siegfried Lenz – ełczanin z urodzenia, obok Güntera Grassa i Heinricha Bölla jeden z największych niemieckich pisarzy drugiej połowy XX wieku. Ełk opuścił, będąc nastoletnim chłopcem, służył w Kriegsmarine, przebywał w angielskiej niewoli. Po wojnie podjął studia i rozpoczął pracę dziennikarską w czasopiśmie „Die Welt". Karierę pisarską rozpoczął w latach 50., stając się jednym z najpoczytniejszych niemieckich powojennych pisarzy. W swojej twórczości podejmował próbę rozliczenia z trudną niemiecką przeszłością, a także kwestie dylematów moralnych pokolenia uwikłanego w totalitarny system i totalną wojnę prowadzoną przez III Rzeszę. Od lat 60. Lenz był coraz mocniej zaangażowany w politykę wschodnią pro-

wadzoną przez rząd Willy'ego Brandta i sprawę pojednania polsko-niemieckiego. W 2011 roku. nadano mu tytuł honorowego obywatela miasta Ełku, które przy tej okazji odwiedził po raz pierwszy od czasu swojego wyjazdu w okresie II wojny światowej. Siegfried Lenz zmarł w 2014 roku w Hamburgu.

Początkowo wystawa o Siegfriedzie Lenzu miała być głównym wydarzeniem wystawienniczym przygotowywanym przez Muzeum Historyczne w Ełku na 2021 roku. Stało się jednak inaczej, nie tyle za sprawą pandemii koronawirusa, ile za nieoczekiwanym, sensacyjnym odkryciem mającym miejsce wiosną 2020 roku. Odnalezienie w Ełku skarbu 700 XVII-wiecznych monet zdeterminowało prace Muzeum na kilka kolejnych miesięcy, w wyniku czego powstała wystawa „Skarb z ulicy Głównej". Przygotowania do wystawy lenzowskiej – choć odroczone – nie zostały definitywnie zawieszone. Powróciliśmy do nich w lutym/marcu 2021 roku, a więc w okresie kiedy pierwotnie planowaliśmy ją otworzyć.

Determinantami wyznaczającymi kierunek naszej pracy nad wystawą były mała ilość czasu pozostała do nowego terminu otwarcia, wyznaczonego na 30 lipca, a więc na początek Festiwalu Literackiego im. Siegfrieda Lenza organizowanego przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Ełku i Ełckie Centrum Kultury oraz konieczność stworzenia głównie wystawy plenerowej. Po zakończonych pracach nad koncepcją wystawy zaangażowaliśmy do pracy kilku germanistów, historyków, pisarzy i publicystów. Prof. Andrzej Denka napisał fragment dotyczący recepcji twórczości Siegfrieda Lenza w Polsce, prof. Jerzy Kałążny swój obszerny esej poświęcił jego politycznemu zaangażowaniu w latach 60., 70. i 80., redaktor Adam Krzemiński szczegółowo naświetlił kwestie związane z powojennymi rozliczeniami generacji Lenza i Grassa, Michał Olszewski – reporter i pisarz – zamknął wystawę esejem o odniesieniu ełckiego mikrouniwersum z „Muzeum ziemi ojczystej" do wciąż aktualnych i uniwersalnych problemów związanych z próbami manipulowania historią, a prof. Robert Traba swoje autorskie spojrzenie na Lenza poświęcił roli jego twórczości w procesie *umojania* przestrzeni Warmii i Mazur i zachodzącej sukcesji kulturowej. Dr Rafał Żytyniec stworzył kalendarium życia i twórczości Siegfrieda Lenza oraz esej traktujący o literackich zmaganiach ze stronami rodzinnymi utrwalonymi na kartach tomu „Słodkie Sulejki" i powieści „Muzeum ziemi ojczystej". Piszący niniejsze słowa jest autorem dwóch tekstów poświęconych krainie dzieciństwa Lenza i przyspieszonemu wchodzeniu w dorosłość w skomplikowanych czasach III Rzeszy i toczącej się II wojny światowej.

Zróżnicowane grono autorskie wpłynęło w zdecydowany sposób na strukturę całej wystawy, co znalazło swoje odzwierciedlenie w jej tytule. Wystawa

„Siegfried Lenz. Spojrzenia" to zatem dziewięć autorskich spojrzeń na życie, twórczość, wreszcie obywatelskie zaangażowanie pisarza. Tematyka poszczególnych tekstów często nakładała się na siebie, co spowodowało powstanie licznych powtórzeń znajdujących się jednak w innych kontekstach. Uznaliśmy, że nie jest to wada, ale naturalny efekt autorskiego podejścia do prezentowanej tematyki. Poszczególne eseje nakładając się na siebie, dopełniają się, tworząc – taką mamy nadzieję – swego rodzaju mozaikowy obraz Lenza. Taka nielinearna struktura wystawy ma także tę zaletę, że każdy z tekstów może stanowić do pewnego stopnia niezależną opowieść i każdy może być czytany osobno.

!. Ełk, Muzeum Historyczne. Wernisaż wystawy „Siegfried Lenz. Spojrzenia". Od lewej: minister pełnomocny Ambasady Republiki Federalnej Niemiec w Warszawie Knut Abraham, Prezydent Miasta Ełku Tomasz Andrukiewicz, dyrektor Muzeum Historycznego w Ełku dr Rafał Żytyniec. Fot. Marta Murzyn MHE.

2. Ełk, Muzeum Historyczne. Adam Krzemiński wygłaszający wykład inaugurujący wystawę „Dezercja z rzeczywistości". Fot. Marta Murzyn MHE.

Dopełnieniem części plenerowej, zbudowanej z dziesięciu dwujęzycznych – polsko- i niemieckojęzycznych plansz – jest zaaranżowany w budynku Muzeum „pokój pisarza", w którym prezentowano pamiątki po pisarzu podarowane przez wdowę po nim – Ullę Lenz (m.in. fajki, kołowrotek wędkarski, przybory do pisania, portfel i zdjęcia), maszyna do pisania i rękopis „Zapisków spekulanta", użyczone przez Fundację Siegfrieda Lenza oraz mazurskie kilimy wypożyczone z Muzeum Kultury Ludowej w Węgorzewie, a będące bezpośrednim nawiązaniem do postaci Sonji Turk z kart powieści „Muzeum ziemi ojczystej",

3. Ełk. Muzeum Historyczne. Jakub Knyżewski podczas oprowadzania autorskiego po wystawie. Fot. Marta Murzyn MHE.

w której pełniła rolę swego rodzaju wewnętrznego narratora, tajemniczej tkaczki odnoszącej się do opisywanych na kartach powieści wydarzeń z daleko idącym dystansem. Uzupełnieniem materiału graficznego były reprodukcje zdjęć pozyskane z Deutsches Literaturarchiv Marbach.

Wydarzeniem towarzyszącym wystawie był także spektakl „Szeleszcząca trawa", będący adaptacją opowiadania „Wąskotorowa kolejka imienia Paula Poppa" z tomu „Słodkie Sulejki" przygotowany przez Teatr Delikates. Spektakl miał formę monodramu w wykonaniu Wiktora Malinowskiego z muzyką Marcina Pyciaka. Premiera odbyła się 31 sierpnia 2021 roku przed siedzibą Muzeum Historycznego w Ełku.

4–5. Ełk, Muzeum Historyczne. Wiktor Malinowski (Teatr Delikates) podczas spektaklu „Szeleszcząca trawa" na podstawie opowiadania autorstwa Siegfrieda Lenza pt. „Wąskotorowa kolejka imienia Paula Poppa" z tomu „Słodkie Sulejki". Fot. Marta Murzyn MHE.

Wernisaż wystawy odbył się 30 lipca w dniu rozstrzygnięcia V Międzynarodowego Konkursu Literackiego im. Siegfrieda Lenza organizowanego przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Ełku. W wernisażu wzięli udział: Prezydent Miasta Ełku Tomasz Andrukiewicz oraz minister pełnomocny Ambasady Republiki Federalnej Niemiec w Warszawie Knut Abraham. Patronat honorowy nad wystawą sprawował Prezydent Miasta Ełku oraz Ambasada Republiki Federalnej Niemiec w Warszawie. Partnerem wystawy była Academia Baltica w Lüneburgu, a organizację całego wydarzenia wsparła finansowo Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej. Wystawie towarzyszyło wydanie dwujęzycznego katalogu pod tym samym tytułem, a za ich stronę graficzną odpowiadał Janusz Pilecki. Ekspozycja była czynna od 30 lipca do 26 września 2021 roku. Istnieje możliwość wypożyczenia części plenerowej wystawy.

Jakub Knyżewski

